

Inzet IT-auditor bij jaarrekeningcontroles van woningcorporaties

Drs. R.J.M. van Langen RA

De inzet van een IT-auditor bij de jaarrekeningcontrole is veelal onontbeerlijk. De aard en reikwijdte van de uit te voeren IT-auditwerkzaamheden bij jaarrekeningcontrole zijn afhankelijk van de inschattingen van de accountant en de aard van de bedrijfsvoering. De ervaringen en bevindingen van de inzet van een IT-auditor bij de jaarrekeningcontrole van woningcorporaties komen in dit artikel aan bod. Hierbij worden ook enkele praktijkvoorbeelden aangehaald van de toegevoegde waarde door de inzet van een IT-auditor bij de jaarrekeningcontrole van woningcorporaties.

Inleiding

De inzet van ICT-middelen neemt bij woningcorporaties steeds meer toe. Naast de integratie van verhuur-, onderhouds- en projectenmodules met de financiële administratie wordt ook voorzichtig gestart met een uitgebreidere inzet van informatie- en communicatietechnologie (ICT). Ontwikkelingen hierin zijn bijvoorbeeld de invoer van een Document Informatie Systeem (DIS), Geografisch Informatie Systeem (GIS) en niet te vergeten het gebruik van internet als communicatiemiddel met de klanten (huurders) en/of bedrijven (bijvoorbeeld onderaannemers). Hierbij wordt de inzet van ICT meer en meer gezien als vast onderdeel van de bedrijfsstrategie, waarmee de woningcorporaties zich kunnen onderschei-

den van hun concurrenten en een efficiëntere bedrijfsvoering willen realiseren.

Door de vergrote inzet van ICT en de toenemende bedrijfsrisico's (en ook accountantscontrole- en risico's) zal de accountant de door de woningcorporatie getroffen beheersingsmaatregelen in kaart willen brengen. Voor deze werkzaamheden is bij verschillende woningcorporaties ondersteuning verleend tijdens de verschillende fasen in de controle, te weten: Project Definition; Strategic Analysis, Process Analysis, en Remaining audit procedures & Reporting.

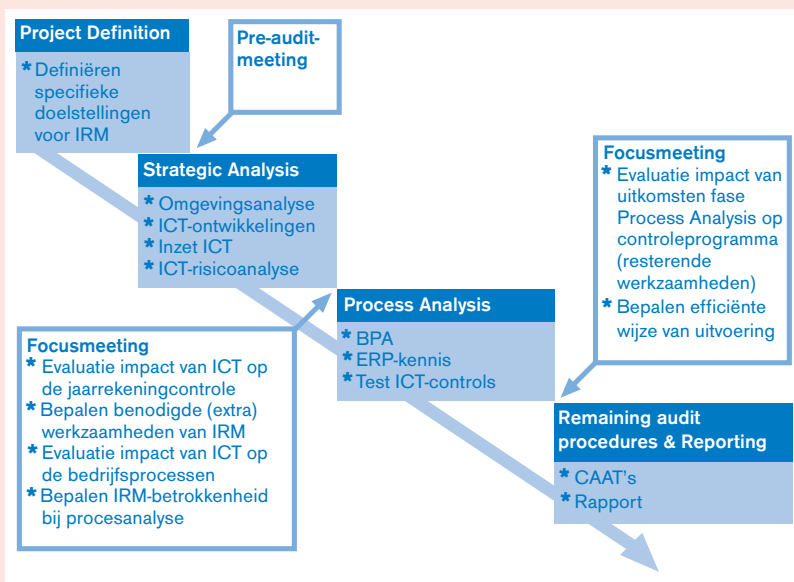
In figuur 1 zijn de fasen in KPMG Audit Manual (KAM) weergegeven. Elders in deze Compact heeft mw. drs. M.J.A. Koedijk RA de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de ICT-aspecten in de verschillende fasen van KAM uitgewerkt.

Project Definition

Het belangrijkste doel in deze fase is dat overeengekomen werkzaamheden inclusief tijdsbesteding en doorlooptijd worden vastgelegd. Deze beschrijving van werkzaamheden vormt een onderdeel van het auditplan van de accountant. Tijdens deze fase zullen de accountant en de IT-auditor onderling de werkzaamheden bepalen. Van belang is dat deze worden vastgelegd zodat later misverstanden worden voorkomen. Ook is het belangrijk dat over en weer geen hogere verwachtingen worden gewekt dan waargemaakt kunnen worden.

De inzet van een IT-auditor in deze fase is zinvol bij het identificeren van risico's van de inzet van ICT-middelen en van de beheersingsmaatregelen getroffen door de woningcorporatie. Deze werkzaamheden zullen leiden tot de bevestiging (of aanpassing) van de door de accountant reeds gekozen auditaanpak en mogelijke opmerkingen in de management letter. Bij het controleren van specifieke beweringen in de jaarrekening wordt een IT-auditor niet vaak betrokken.

Het doel van deze fase is, zoals reeds vermeld, het bepalen van de werkzaamheden. Het is gebruikelijk om dit vast te leggen al dan niet met behulp van een masterplan.

Figuur 1. Fasen in KPMG Audit Manual.

In de praktijk is gebleken dat door het gebruik van zo'n standaardmasterplan de communicatie effectiever is dan zonder een dergelijk plan. Voor diverse jaarrekeningcontroles is de wijze van vastleggen hierdoor eenduidig en vergelijkbaar. Goed en frequent overleg voor, tijdens en na de werkzaamheden omtrent aanpak en op te leveren documenten blijft echter onontbeerlijk.

Werkzaamheden die tijdens de fase van Project Definition voor woningcorporaties geïdentificeerd kunnen worden, zijn bijvoorbeeld:

- * onderkennen van strategische IT-ontwikkelingen, ten behoeve van het onderkennen van strategische bedrijfsrisico's die een significante impact kunnen hebben op de jaarrekening;
- * beoordelen van de aanpak van de invoering van de euro op hoofdlijnen (specifiek voor 2001);
- * verkrijgen van een indruk van de opzet van ICT-controles inclusief beschrijving geautomatiseerde gegevensverwerkende omgeving;
- * beoordelen van het proces van toekenning van bevoegdheden in het geautomatiseerde systeem (ten behoeve van het handhaven van de controletechnische functiescheiding);
- * controleren van de juistheid van de instelling van autorisaties van bepaalde functies zoals mutatie stambestand huren en crediteurenstambestand;
- * rapporteren van de aandachtspunten voor de management letter en/of het accountantsrapport.

De aandachtspunten zijn in dit artikel nader uitgewerkt. De bevindingen per onderdeel worden met het controleteam besproken en de consequenties voor de controleaanpak zullen moeten worden geïdentificeerd. De accountant is echter niet altijd in staat de bevindingen van de IT-auditor goed te vertalen in consequenties voor de jaarrekeningcontrole. Maar daarnaast is de IT-auditor niet altijd op de hoogte van compenserende maatregelen (al dan niet door de accountant uitgevoerd) omdat zijn object van onderzoek nauw is omschreven. Ervaring leert dat een gezamenlijke bespreking van de bevindingen en discussie omtrent de te volgen controleaanpak het meest effectief is. Mede daarom zijn de zogenaamde focusmeetings na afloop van elke fase in KAM belangrijk.

Tabel 1.
Aandachtsgebieden bij het in kaart brengen van de beheersing van de strategische bedrijfsrisico's.

- * Plan and organize the computer information systems
- * Provide physical security over computer equipment
- * Provide security over information
- * Control systems continuity
- * Control change management
- * Control systems development

Strategic Analysis

Bij het uitvoeren van een jaarrekeningcontrole op basis van BMP (Business Measurement Process) zal de nadruk van de werkzaamheden van een IT-auditor liggen op de analyse van de bedrijfsrisico's en de getroffen beheersingsmaatregelen met betrekking tot de inzet van ICT.

De werkzaamheden in deze fase kunnen worden onderverdeeld in twee delen:

- * de wijze waarop het management van een woningcorporatie de strategische bedrijfsrisico's beheerst met betrekking tot ICT;
- * de wijze waarop de inzet van ICT binnen een woningcorporatie is vormgegeven.

Beheersing strategische bedrijfsrisico's

De strategische risico's op het gebied van ICT en nieuwe ICT-ontwikkelingen zullen in deze fase moeten worden onderkend. Een IT-auditor is bij uitstek degene die hierbij de accountant kan ondersteunen. Uitgebreide branchekennis en ervaring met valkuilen bij andere woningcorporaties van zowel de accountant als de IT-auditor zijn hierbij behulpzaam.

Bij de beheersing van de strategische bedrijfsrisico's wordt in KAM een zestal aandachtsgebieden genoemd (zie tabel 1). De diepgang van de te verrichten werkzaamheden is natuurlijk afhankelijk van de mate waarin wordt gebruikgemaakt van de geautomatiseerde informatiesystemen (CIS). Per aandachtsgebied zullen kort de branchespecifieke kenmerken worden benoemd.

Plan and organize the computer information systems

Woningcorporaties onderkennen veelal het strategische belang van ICT. Zoals in de inleiding is beschreven, zijn de ontwikkelingen op dit gebied talrijk. Daarnaast zullen de kernsystemen bij sommige corporaties binnen afzienbare tijd worden vervangen. Een ander aandachtspunt zijn de vele samenwerkingsverbanden en/of fusies van de diverse woningcorporaties. Hierdoor zal de inzet van ICT een kritieke factor kunnen zijn bij het realiseren van de beoogde doelstellingen.

Het belangrijkste risico bestaat hierin dat de diverse afdelingen van een woningcorporatie elk een implementatie van nieuwe ICT-middelen voor hun eigen afdeling voor ogen hebben zonder dat sprake is van een afgewogen plan voor de gehele corporatie dat ook realiseerbaar is (qua mensen en financiële middelen). Een heldere visie omtrent de toekomst en betrokkenheid van alle relevante afdelingen is dan ook noodzakelijk. Een informatiseringsplan inclusief een kostenraming is hierbij haast noodzakelijk, maar ontbreekt vaak.

Provide physical security over computer equipment

De computerruimte is meestal afzonderlijk beveiligd en er zijn diverse maatregelen getroffen voor invloeden van buiten af (zoals branddetectie en blusmiddelen, en noodstroomvoorziening). Deze maatregelen zijn vaak niet op basis van een formele risicoanalyse totstandgekomen, maar meer op basis van eigen ervaringen van de ICT-afdeling en die van de leverancier van hardware. De fysieke toegangsbeveiliging is dan ook veelal geen bijzonder aandachtsgebied voor het management.

Provide security over information

Bij woningcorporaties is het vaak gebruikelijk dat de inrichting van informatiebeveiliging een aangelegenheid is van de IT-afdeling, die dit naar eigen inzicht vormgeeft. Een informatiebeveiligingsbeleid opgesteld door het management van een woningcorporatie waarin organisatiebreed richting wordt gegeven aan de wijze waarop informatiebeveiliging moet worden geregeld, is meestal nog niet aanwezig. Het belang hiervan wordt groter naarmate steeds meer systemen aan elkaar worden gekoppeld en/of corporaties onderling samengaan. Door een informatiebeveiligingsbeleid op te stellen kan organisatiebreed (voor alle processen) een juist niveau van informatiebeveiliging worden ingericht in plaats van dat per (deel)proces afzonderlijk de maatregelen worden bepaald.

Aangezien de logische toegangsbeveiliging de gewenste controletechnische functiescheiding in stand moet houden, is een nadere beoordeling van het proces van toekenning van autorisaties van belang. Sommige woningcorporaties hebben ten aanzien van de beheersing van de toekenning van autorisaties een beproefde competentiematrix (inclusief conflicterende functies) opgesteld. En andere woningcorporaties ondervangen dit bijvoorbeeld door onder meer periodiek de huidige instelling door de betrokken afdelingsmanagers te laten beoordelen.

Control systems continuity

De continuïteit van de geautomatiseerde omgeving (en de onderneming) is bij woningcorporaties soms op informele wijze geregeld. Natuurlijk zijn er diverse maatregelen getroffen om de risico's te beperken maar een afgevoerd risicoanalyse die uitmondt in een calamiteitenplan ontbreekt vaak.

Daarnaast wordt wel onderkend dat in geval van een ernstige calamiteit (bijvoorbeeld een grote brand) niet alleen de ICT-middelen maar ook de huisvesting en andere zaken aandacht behoeven. Bij externe computerverwerking is de continuïteit in de service level agreement geregeld. Het signaleren van mogelijke risico's van single-point-of-failures in bijvoorbeeld netwerkverbindingen is dan van belang.

Belangrijk bij dit aandachtspunt is dat de woningcorporatie voor zichzelf bepaalt welke systemen belangrijk zijn en wat (bij welke omstandigheden) de maximaal acceptabel duur van uitval is. Door verandering van bedrijfsprocessen zijn mogelijk andere systemen nu veel afhankelijker geworden van bepaalde systemen dan voorheen. Een goed voorbeeld hiervan is het e-mailsysteem. Werd dit eerst alleen ondersteunend gebruikt, tegenwoordig is zo'n systeem één van de belangrijkste (interne) communicatiekanalen in een bedrijf en kan het een primair proces wezenlijk beïnvloeden.

Control change management

Door gebruik van standaardapplicaties van derden is het change-managementproces vaak niet specifiek geadresseerd. Natuurlijk is het van belang dat nieuwe en/of gewijzigde programmatuur vooraf in een aparte omgeving wordt getest alvorens in productie te worden genomen, maar dit is bij woningcorporaties niet anders dan bij andere ondernemingen.

Tijdens een bespreking ten aanzien van change management werd de invoering van een nieuw spaarsysteem als voorbeeld door de klant aangedragen. Het spaarsysteem werd geïmplementeerd in het kader van de klantrelaties. Bij introductie van het systeem zouden de zittende huurders reeds diverse bonuspunten verkrijgen die een geldswaarde vertegenwoordigen. De implementatie van het systeem had daardoor meteen een materiële impact op de jaarrekening omdat de geldswaarde van toegekende bonuspunten als schuld op de balans moet blijken.

Praktijkvoorbeeld 1.

De continuïteit van de geautomatiseerde omgeving is bij woningcorporaties soms op informele wijze geregeld.

Control systems development

Systeemontwikkeling vindt bij woningcorporaties meestal niet in eigen huis plaats, er wordt gebruikgemaakt van diverse standaardpakketten. Ten behoeve van managementrapportages worden wel vaak eigen (spreadsheets)-applicaties en/of rapportagetools gebruikt. Van belang hierbij is dat de gebruiker (lieft het management) enige randvoorwaarden voor ogen heeft voor de ontwikkeling en het gebruik van dit soort applicaties. Hierbij kan men denken aan documentatie en aanvullende controlemaatregelen om de betrouwbaarheid (en continuïteit indien gegevens op de eigen PC worden bewaard) te waarborgen. Nu de invoering van de euro met rasse schreden nadert komt dit duidelijk naar voren. Soms zijn de zelf ontwikkelde applicaties (bijvoorbeeld projectenadministratie, bedrijfswaardeberekeningen, meerjarenplanningen, etc.) bijzonder complex maar is de ontwerper/ontwikkelaar niet meer beschikbaar. De conversie van dergelijke systemen kan dan voor veel hoofdbreken en inspanning zorgen.

Inzet van ICT binnen een woningcorporatie

Bij een jaarrekeningcontrole zal de accountant, al dan niet met ondersteuning van een IT-auditor, voldoende kennis moeten hebben van de geautomatiseerde informatieverwerkende systemen om zijn werkzaamheden hierop af te kunnen stemmen. Ten aanzien van de inzet van ICT worden in KAM zeven aandachtsgebieden onderscheiden (zie tabel 2). Per aandachtsgebied zullen kort de branchespecifieke kenmerken worden benoemd.

- * Level of dependence on computer information systems
- * Computer information systems skills and resources
- * Information security
- * Reliability of computer information systems
- * Degree and rate of change in computer information systems
- * Dependence on external computer processing
- * Direction and operation of computer information systems

Tabel 2.
Aandachtsgebieden bij onderkennen van de inzet van ICT.

Bepaalde aspecten van de ICT-middelen en het beheer hiervan door een woningcorporatie zijn van belang voor de jaarrekeningcontrole. Voor het in kaart brengen van deze aspecten zal vaak met een hoofd Automatisering een interview worden gehouden. De accountant kan dit zelf voor z'n rekening nemen, maar de inzet van een IT-auditor in deze fase kan hierbij zinvol zijn. Enerzijds om het vakjargon dat mogelijk tijdens het interview gebruikt wordt juist te kunnen plaatsen en anderzijds om adequaat risico's bij de inrichting en het beheer van ICT-middelen die in het gesprek naar voren komen, te signaleren. Daarnaast kan dan tijdens zo'n interview gelijk worden doorgevraagd naar de getroffen beheersingsmaatregelen voor die onderkende risicogebieden. Vervolgens zullen de bevindingen vertaald moeten worden naar consequenties voor de aanpak van de jaarrekeningcontrole. De praktijk leert dat een gezamenlijke inspanning van accountant en IT-auditor hierbij het meest effectief is.

Level of dependence on computer information systems

Zoals reeds bij 'Control systems continuity' is beschreven, zijn vaak de kritische systemen en maximaal acceptabele duur van uitval niet (formeel) bepaald. Diverse afdelingen binnen een woningcorporatie hebben dan ook zeer verschillende ideeën over wat acceptabel is en hoe de ICT-afdeling dit dan wel geregeld zou hebben. De maandelijkse huurincasso is een omvangrijke financiële stroom, maar een dag vertraging is acceptabel. De financiële impact van het niet tijdig kunnen opstellen van een huurcontract is veel beperkter, maar leidt wel direct tot een non-performance richting de klant.

De praktijk leert dat het bepalen van de maximale duur van uitval van ICT-middelen lastig kan zijn doordat verschillende gebruikers er verschillende ideeën op nahouden. Maar de vaststelling van wat nog wel en niet meer acceptabel is, is wel de basis om gefundeerd de juiste maatregelen te implementeren om de risico's te beperken. Ook is deze discussie zinvol om taken en verantwoordelijkheden (en budget) ten aanzien van de continuïteit tussen afdelingen en de centrale ICT-afdeling af te spreken. Door hierover goede afspraken te maken en niet alleen continuïteit maar ook andere aspecten zoals beschikbaarheid en performance mee te nemen, kan een goede samenwerking tussen de diverse afdelingen binnen een woningcorporatie worden gerealiseerd.

Computer information systems skills and resources

De vaardigheden van de mensen van ICT-afdelingen bij woningcorporaties zijn verschillend en daarnaast verschilt ook de wijze waarop de IT-afdeling binnen een woningcorporatie is vormgegeven. De taak- en functieomschrijvingen van ICT-medewerker bij verschillende woningcorporaties kunnen onderling behoorlijk van elkaar afwijken. Soms is alleen één systeembeheerder aangesteld die ook de helpdesk bemant en daarnaast als expert van het systeem ook zorg draagt voor rapportages en mogelijk internecontrolehandelingen. Ook zijn er woningcorporaties met een volwaardige afdeling inclusief secundaire functiescheidingen binnen de ICT-afdeling. De omvang van de afdeling is natuurlijk afhankelijk van de omvang van de corporatie, maar even belangrijk is de wijze waarop het management invulling

en richting wil geven aan ICT: als ondersteunend voor het primair proces of als belangrijke succesfactor voor het realiseren van de bedrijfsdoelstellingen.

Information security

Binnen het aandachtsgebied van information security is natuurlijk de logische toegangsbeveiliging één van de belangrijkste aandachtpunten. Een IT-auditor kan hierbij de accountant in het bijzonder ondersteunen door zijn kennis omtrent risico's van gebruikte netwerkarchitecturen en zijn kennis van de mogelijkheden om logische toegangsbeveiliging in netwerken en/of applicaties in te richten. Denk hierbij bijvoorbeeld aan wachtwoordlengte en interval voor verplichte wijzigingen. Al deze zaken zijn van belang voor de effectiviteit van het wachtwoordmechanisme dat wordt gehanteerd.

Het komt voor dat wachtwoorden binnen de organisatie bekend worden gemaakt. Deze openheid blijft bij veel bedrijven een lastig probleem. Door goede communicatie en training (creëren beveiligingsbewustzijn) van de gebruikers kunnen de risico's worden beperkt.

In het algemeen hebben de systeembeheerders de mogelijkheid van onbeperkte toegang tot het systeem. Dat betekent dat de gebruikers zelf een verantwoordelijkheid hebben ten aanzien van de betrouwbare gegevensverwerking. Zij (of hun afdeling) kunnen niet blindelings vertrouwen op een juiste gegevensverwerking. De vaak gedane uitspraak: 'Het zit in het systeem en is dus goed!', is dan ook niet op zijn plaats. De gebruikers zullen dus compenserende maatregelen zoals cijferbeoordeling en/of verbandscontroles moeten uitvoeren.

Reliability of computer information systems

De betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking is vaak een bijzonder punt van aandacht bij een woningcorporatie. Vaak wordt gebruikgemaakt van standaardapplicaties die zich in loop van de jaren reeds bewezen hebben. Belangrijk is wel dat gebruikers goed op de hoogte zijn van de (on)mogelijkheden binnen de applicatie en dat een blauwdruk is opgesteld voor de interne controle. Met name bij kleinschalige omgevingen waarbij een systeembeheerder onbeperkt toegang heeft tot de systemen is het wenselijk dat gebruikers zelf enige controlehandelingen verrichten om de betrouwbare gegevensverwerking vast te stellen. Niet altijd zijn de gebruikers zich hiervan bewust en dan worden de noodzakelijke compenserende controlehandelingen achterwege gelaten. Vaak kan de accountant dan wel achteraf, door bijvoorbeeld zelf verbandscontroles te leggen, zekerheid verkrijgen dat geen materiële onjuistheid in de jaarrekening is blijven bestaan.

Daarnaast wordt door gebruikers relatief vaak gebruikgemaakt van eigen rapportages en spreadsheetsopstellingen voor hun eigen informatiebehoefte. Belangrijk hierbij is dat aansluiting met de basisgegevens kan worden aangetoond.

Bij het creëren van een overzicht van aantal huurmutaties werd altijd gebruikgemaakt van een eigen rapportagetool. Sinds kort wordt de functionaliteit van de verhuurmodule benut voor het verkrijgen van deze gegevens en toen bleek dat de twee overzichten niet op elkaar aansloten. Bij een nadere analyse werd duidelijk dat de verhuurmodule alleen de afgeronde verhuurmutaties telde, waarbij zowel een beëindiging van een contract als een nieuw huurcontract aanwezig moest zijn. Bij verkoop van woningen wordt geen nieuw huurcontract opgesteld, de woning is immers verkocht en hierdoor was in de verhuurmodule de mutatie nog niet afgerond en meegeteld. Bij verkoop van een woning bleek een speciale transactiecode nodig om de verhuurmutatie als afgerond te beschouwen; dit was in het proces onvoldoende onderkend. Door signalering van de verschillen tussen beide overzichten zijn de interne procedures aangepast.

Praktijkvoorbeeld 2.

Degree and rate of change in computer information systems

De hoeveelheid veranderingen en wijzigingen in de ICT-middelen (apparatuur en programmatuur) is de afgelopen jaren relatief beperkt geweest. Maar voor de komende jaren staan wel diverse invoeringen van nieuwe systemen bij verschillende woningcorporaties op stapel. Door gebruik van standaardapparatuur en beperkte inzet van zelf ontwikkelde programmatuur is dit aspect vaak geen bijzonder aandachtsgedebied waaraan de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole van een woningcorporatie erg veel aandacht schenkt. Een en ander is natuurlijk sterk afhankelijk van de specifieke veranderingen bij een woningcorporatie en de impact hiervan op de jaarrekeningcontrole.

Dependence on external computer processing

Diverse organisaties hebben de computerverwerking van hun kernsystemen uitbesteed aan NCCW, dat al vele jaren voor woningcorporaties de computerverwerking verzorgt. Maar ook verwerking in eigen huis houdt een zekere afhankelijkheid van de leveranciers van systemen in. Dat die afhankelijkheid bestaat is gebruikelijk. De woningcorporaties dienen zich hiervan wel bewust te zijn en de impact hiervan op de gewenste (technologische) veranderingen en implementaties van nieuwe systemen te onderkennen. Verandering van omstandigheden kan ertoe leiden dat de in gebruik zijnde kernsystemen niet meer het meest geschikt zijn voor de nieuwe situatie. De impact van (technologische) veranderingen in de organisatie op de huidige processen en gebruikte systemen zal dan ook tijdig moeten worden onderkend.

Direction and operation of computer information systems

De taken en verantwoordelijkheden van een ICT-afdeling verschillen sterk per woningcorporatie. Waar enerzijds de ICT-afdeling bestaat uit één persoon en zich uitsluitend bezighoudt met technisch systeembeheer, zijn anderzijds ICT-afdelingen uitgegroeid van een onder-

steunende afdeling tot een servicegerichte organisatie die op basis van afspraken diensten aan andere afdelingen aanbiedt. De inbreng van gebruikers en het vergroten van hun betrokkenheid bij de inzet van ICT-middelen is voor veel woningcorporaties een belangrijk aandachtspunt voor de komende jaren. Dit is mede noodzakelijk door de reeds hiervoor geschetste ontwikkelingen in de branche op het gebied van ICT.

Process Analysis

Op basis van de uitkomsten van de vorige fase zal de accountant in samenwerking met de IT-auditor bepalen wat de impact is op de aanpak van de jaarrekeningcontrole. Tevens zullen in deze discussie ook de processen worden onderkend waarbij de inzet van een IT-auditor wenselijk is. Ook hierbij kan een goede samenwerking leiden tot een effectief resultaat.

In de procesanalyse moet inzicht worden verkregen in de geselecteerde processen, de bedrijfs- en/of jaarrekeningcontrole risico's die van toepassing zijn voor het betreffende proces en de beheersing van de risico's door het management. Een procesanalyse zal vaak door de accountant zelf worden uitgevoerd, maar de IT-auditor zal met name input leveren voor het onderkennen van risico's die samenhangen met het gebruik van ICT-middelen. Daarnaast zal de IT-auditor de geprogrammeerde controles in combinatie met gebruikerscontroles kunnen beoordelen. In tegenstelling tot de processen die zijn geselecteerd in verband met strategische bedrijfsrisico's, wordt de procesanalyse van de significante transactiestromen beperkt tot de jaarrekeningcontrole risico's. Belangrijk in deze fase is dus dat niet alle interne controlemaatregelen worden getoetst, maar alleen die maatregelen die bijdragen aan de juistheid van de bewering in de jaarrekening.

De volgende processen, en met name de inzet van een IT-auditor hierbij, zijn hieronder nader uitgewerkt:

- * de invoering van de euro;
- * het proces huren;
- * het onderhoudsproces.

Invoering van de euro

Hoewel de invoering van de euro niet alleen een IT-aan gelegenheid is, is vaak de ICT-afdeling wel een belangrijke schakel in het geheel om de gewenste invoering te realiseren. Voor woningcorporaties speelt nog mee dat per juli 2001 de nieuwe huren voor een jaar aan de huurders worden gecommuniceerd. Hierbij is het wenselijk dat de nieuwe huurprijs ook reeds in euro's wordt uitgedrukt. Op welke wijze dit wordt gerealiseerd (alleen omrekenen ten behoeve van de communicatie of ook al huurprijzen in euro's vastleggen in de kernsystemen), is afhankelijk van de mogelijkheden.

De IT-auditor kan bij dit aspect met name zijn nut bewijzen als hij veel ervaring heeft met het beoordelen van europjecten. Hierdoor kan de IT-auditor de risico's op basis van ervaring bij andere bedrijven eerder herkennen dan de accountant.

Woningcorporaties zijn in redelijke mate afhankelijk van externe leveranciers voor aanpassing van systemen en conversie van toch wel grote hoeveelheden data. Belangrijk hierbij is dat tijdig de impact van de invoering van de euro op de organisatie wordt onderzocht. De praktijk leert dat sommige woningcorporaties dit voortvarend op hebben gepakt en dat andere begin 2001 feitelijk met de inrichting van de projectorganisatie zijn gestart. In de praktijk is gebleken dat een goede voorbereiding inclusief proefconversies essentieel is voor een succesvolle invoering van de euro; voor deze fase zal dan ook de nodige tijd en capaciteit gereserveerd moeten worden.

Huren

Een zeer belangrijk controlemiddel dat de accountant toepast bij de beoordeling van de huren is cijferbeoordeling. Bij het beoordelen van het onderliggende proces is aandacht voor de mogelijkheid tot wijzigen van het stambestand huren noodzakelijk. Hiertoe zal de werking van het proces van toekennen van autorisaties moeten worden beoordeeld. Vaak ontbreekt in dit proces een belangrijke detectieve controlemaatregel, namelijk een periodieke beoordeling op de huidige inrichting van de logische toegangsbeveiliging. De accountant kan (in samenwerking met de IT-auditor) wel voor belangrijke functies zoals muteren huurstambestand, de huidige instellingen beoordelen. Deze controlemaatregel is enigszins vergelijkbaar met de beoordeling van tekeningsbevoegdheden vermeld op een standaardbankverklaring. Soms leidt deze beoordeling tot aanpassingen in de huidige instellingen van autorisaties.

Bij een corporatie bleek dat een uitgebreide controle aanwezig was door de verhuurafdeling op de mutaties in het stambestand huren. Daarnaast werd de verwerking van de prolongatie en afloop (incasso) door de financiële afdeling beheerst. Echter, de koppeling tussen het stambestand huren en de maandelijkse prolongatie werd niet gelegd. Door integrale procesbeoordeling inclusief de verwerking in het geautomatiseerde systeem werd dit onderkend. Vervolgens zijn procedures met name bij afdelingsoverschrijdende processen aangescherpt.

Praktijkvoorbeeld 3.

Onderhoudsproces

Het onderhoudsproces is vaak een proces dat een accountant zelfstandig beoordeelt en waarbij de inzet van een IT-auditor niet nodig is. Dit proces is in de loop der jaren bij woningcorporaties verder geautomatiseerd tot registratie van klachten, automatische melding aan onderaannemers en signaleringen van onderhanden werk.

Een woningcorporatie had volgens de gegevens uit het systeem een grote hoeveelheid aan openstaande onderhoudswerkzaamheden. Een nadere analyse leerde dat deze gegevens (door de onbetrouwbaarheid) niet werden benut door de afdeling voor het bijsturen en beheersen van de lopende onderhoudswerken inzake klachten en/of mutaties. De afdeling gebruikte de oude vertrouwde en enigszins informele communicatiekanalen om de workflow te beheersen. Voor de financiële afwikkeling van het uitgevoerde onderhoud was dit echter ontoereikend. Facturen konden niet optimaal op nog openstaande orders worden verwerkt en het management had geen goed inzicht in de geleverde prestaties van de afdeling in kwestie. Een opschoningsactie van de gegevens inzake openstaande onderhoudswerkzaamheden en een aanscherping van procedures al dan niet in combinatie met aanvullende training van gebruikers was het advies.

Praktijkvoorbeeld 4.

Remaining audit procedures & Reporting

De Remaining audit procedures & Reporting is de laatste fase van KAM. In deze fase worden de meer gegevensgerichte controlewerkzaamheden en controle op beweringen in de jaarrekening uitgevoerd. Vaak is ten aanzien van deze werkzaamheden geen inzet van een IT-auditor noodzakelijk. Wel kan de IT-auditor door het toepassen van CAAT's nader bestandsonderzoeken en/of cijferbeoordelingen verrichten, bijvoorbeeld bij complexe bedrijfswaardeberekeningen.

Een woningcorporatie had ten behoeve van een samenwerkingsverband met andere corporaties diverse gegevens uit haar eigen administratie aangeleverd. Na een eerste beoordeling bestond het vermoeden dat de opgenomen gegevens niet geheel juist waren. Een nadere analyse en cijferbeoordeling met behulp van CAAT gaven aan dat dit vermoeden juist was. Alvorens de queries die gebruikt waren voor het verkrijgen van de data uit het systeem te beoordelen, werden eerst de uitgangspunten hiervoor onder de loep genomen. Mede door onvoldoende onderlinge communicatie tussen de diverse afdelingen bleken verschillende definities omtrent bijvoorbeeld complexindeling (welke woningen behoren tot welk complex) en huren (in- of exclusief servicekosten) te bestaan. Nadat deze definities waren aangescherpt en eenduidig waren geformuleerd, was een verdere beoordeling van de gehanteerde queries overbodig.

Praktijkvoorbeeld 5.

Tot slot

Door de inzet van een IT-auditor verkrijgt de accountant meer en beter inzicht in de risico's en de beheersing van ICT. Steeds vaker zal het management van een organisatie hierover ook de mening van de accountant willen horen, en wel vanwege de toenemende strategische belangen en kosten. Ook bij woningcorporaties is deze ontwikkeling gaande. De inzet van een IT-auditor is succesvol indien hij en de accountant gezamenlijk de aanpak, uitvoering en rapportering bespreken. Hierdoor kan de invloed op de aanpak van de jaarrekeningcontrole door het gebruik van ICT-middelen door de organisatie goed worden ingeschat. Door een goede samenwerking kan ook gelijktijdig kennisoverdracht worden gerealiseerd.

Literatuur

- [BrWo00]
KPMG Branchegroep Woningcorporaties,
Volkshuisvesting Monitor 2000-2001, november 2000.
[KPMG00a]
KPMG Audit Manual, 2000.
[KPMG00b]
KPMG Audit Manual, Implementation Guide, 2000.
[Gils00]
Drs. H.G.Th. van Gils RE RA, *IRM in de strategiefase van de jaarrekeningcontrole*, Compact 2000/2.
[Jonk00]
R.A. Jonker RA en drs. R.J.M. van Langen RA,
Samenwerking financial auditor en EDP-auditor,
Compact 2000/2.
[Koed01]
Mw. drs. M.J.A. Koedijk RA, *De beoordeling van ICT in het kader van de jaarrekeningcontrole*, Compact 2001/3.

Drs. R.J.M. van Langen RA is lid van de KPMG Branchegroep Woningcorporaties. Hij is ruim vier jaar als controleleider betrokken geweest bij de jaarrekeningcontrole van een grote woningcorporatie en maakt sinds 2000 als IT-auditor deel uit van diverse controleteams van woningcorporaties. Hij is gespecialiseerd in EDP-ondersteuning van jaarrekeningcontroles en geeft hierover ook cursussen aan accountants.